

Canapeaua lui Freud

Sigmund Freud

Despre vis

Traducere și studiu introductiv de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX

Cuprins

Despre schibboleth sau calea regală spre inconștient

(studiu introductiv de Lucian Pricop) / 7

Notă asupra ediției / 17

Despre vis / 19

Capitolul I / 21

Capitolul II / 25

Capitolul III / 37

Capitolul IV / 45

Capitolul V / 55

Capitolul VI / 63

Capitolul VII / 73

Capitolul VIII / 81

Capitolul IX / 85

Capitolul X / 89

Capitolul XI / 93

Capitolul XII / 99

Capitolul XIII / 105

Despre *schibboleth* sau calea regală spre inconștient

Când în subsolul unui text academic al unui colaborator despre romantismul serial și Moritz von Schwind am întâlnit o trimitere la Sigmund Freud, am sancționat respectiva notă de subsol drept inadecvată, chiar inacceptabilă, mai ales că nu se făcea referire la vreuna dintre cărțile „incontornabile“ ale psihanalistului vienez, ci la *Über den Traum*, o carte de numai 60 de pagini în ediția princeps din 1901.

Pentru că eroarea acestei incriminări se vede astăzi reparată prin traducerea cărții lui Freud în limba română, mă simt dator cu câteva explicații de istorie a culturii, care vor lămurii reflexul elitist de excludere a broșurii publicate de Sigmund Freud la începutul secolului XX.

Rezumat, capitol suplimentar, lucrare de popularizare, mic expozeu de psihanaliză a visului, iată doar câteva dintre formulele de prezentare folosite pentru *Despre vis*, care, de cele mai multe ori, sunt însoțite de o explicație grăbită a rațiunilor pentru care Freud a ales să „dubleze“ *Die Traumdeutung* [*Interpretarea viselor*] după numai un an de la apariție. Însuși autorul o apreciază, atunci când recomandă cititorului aflat în căutarea unei completări de informație științifică cel puțin două tratate despre vis:

„Cîitorul interesat de tot perimetrul problemei visului trebuie să meargă la cartea lui Sante de Sanctis, *I Sogni*, Torino, 1899. Cei preocupați de o expunere mai amplă a teoriei mele personale despre vis să se orienteze spre lucrarea mea, *Die Traumdeutung*, Leipzig und Wien, 1900.“¹

Totuși, acest text de câteva zeci de pagini nu este doar un rezumat al tratatului din anul precedent ci un studiu în sine, chiar dacă, incontestabil, contextul editorial al timpului a transformat „compendiul“ într-un fel de vehicul publicitar pentru tomul de 800 de pagini. Istoria culturii a plasat *Despre vis* într-o anexă a operei freudiene, făcând astfel o nedreptate, pentru că în volumul de față este expusă cu claritate metoda care permite înțelegerea visului ca parte a înconștientului.

Din perspectivă biobibliografică, *Despre vis* se intercalează între redactarea, laborioasă, a *Zur Psychopathologie des Alltagslebens (Psihopatologia vieții cotidiene)*, care apare în 1904, și prima versiune a cazului Dora, intitulată pe atunci (provizoriu), *Bruchstücke einer Hysterie-Analyse (Fragmente dintr-o analiză a unui caz de isterie)* (1905).

Nu putem afirma în limitele unei decențe științifice că *Über den Traum* se constituie într-o cercetare autonomă, dar, în virtutea circulației ideilor în interiorul operei lui Freud, aceasta dezvoltă metodologia de interpretare a visului.

Pentru a lămuri cum se organizează acest câmp științific, vom pune în relație studiile dedicate visului, cu

¹ Sigmund Freud, *Despre vis*, Editura Cartex, București, 2025, p. 105.

un accent pe organizarea cercetării visului, așa cum o face Freud.

În primele rânduri din „Revision der Traumlehre“, prima prelegere din *Neue Folge der Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse* [Noi conferințe de introducere în psihanaliză], Sigmund Freud afirmă că teoria visului „ocupă un loc special în istoria psihanalizei și marchează o cotitură. Începând cu ea, psihanaliza a trecut de la procedeu psihoterapeutic la psihologie a profunzimilor“¹. Teoria visului este elementul definitoriu al științei psihanalitice, „ceva ce nu are egal în restul științei noastre, o porțiune de pământ nou, sustras credințelor populare și misticismului“².

Analiza cu aparat psihanalitic a viselor facilitează, în primul rând, descifrarea misterului afecțiunilor nevrotice, în speță al isteriei, și, în al doilea rând, deschide drumul spre inconștient, visul fiind „den königlichen Weg (calea regală) spre inconștient“³.

Primele mari intuiții legate de vis datează din 1895, când Freud declară că a aflat secretul viselor. Este vorba de celebrul vis al injecției Irmei, analizat în detaliu și publicat în *Interpretarea viselor* (1900). Maniera în care face analiza visului este cea care s-a clasicizat în practica psihanalizei, cu ajutorul asociațiilor visătorului.

¹ Sigmund Freud, „Revision der Traumlehre“, in *Neue Folge der Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse*, Internationaler Psychanalytischer Verlag, Wien, 1933, p. 9.

² *Idem*, pp. 9-10.

³ Sigmund Freud, *Die Traumdeutung*, Franz Deuticke, Leipzig und Wien, 1900, p. 362.

Analiza visului scoate la iveală sentimentele de vinovăție ale lui Freud față de Irma, una dintre tinerele sale paciente (mai precis, „bolnave“, pentru a respecta terminologia autorului), al cărei tratament nu a adus rezultatele așteptate. Freud se apără de acest eșec aruncând anatema asupra Irmei, care nu ar fi fost cooperantă, sau asupra unuia dintre confrăți, dr. Otto, care s-ar fi făcut vinovat de o intervenție medicală neglijentă (o injecție cu o seringă infectată).

După analiza visului său, care se dovedește a fi cât se poate de coerent, Freud declară în capitolul „Der Traum ist eine Wunscherfüllung“:

„Visul nu este ceva lipsit de sens, nu este o absurditate și, spre a ni-l explica, nu este necesar să presupunem că o parte din tezaurul nostru de reprezentări doarme, în timp ce o parte începe a se trezi. Este un fenomen psihic în întreaga accepțiune a termenului și de fapt este împlinirea unei dorințe. Visul, prin urmare, se cere integrat în suita actelor psihice inteligibile din starea de veghe; activitatea spirituală care îl structurează este o activitate complexă.“¹

Această afirmație exprimă de fapt o mare deschidere spre activitatea psihicului abisal și, mai ales, credința în determinismul psihic, în ideea că toate faptele psihice au semnificație și se conectează la activitatea diurnă, chiar dacă într-o manieră mai puțin vizibilă. Contrar opiniei generale a lumii științifice din epoca sa, pentru Freud

¹ Sigmund Freud, *Interpretarea viselor*, traducere de Leonard Gavriliu, Editura Științifică, București, 1993, p. 110.

visul este o activitate psihică coerentă, care poate face obiectul unei analize profunde.

Definiția visului include însă și alte descoperiri care constituie într-adevăr elementele de originalitate în abordarea freudiană: „Visul este realizarea (deghizată) a unei dorințe (înăbușite, refulate)“, precizează în capitolul „Transfigurarea onirică“ din *Interpretarea viselor*.¹

Această definiție pune accentul pe două aspecte esențiale ale teoriei visului: (1) visul este împlinirea deghizată a unei dorințe și (2) această dorință este refulată. Putem conchide că deghizarea ei este cauzată de faptul că este refulată. Acesta este motivul pentru care toți cercetătorii visului până la Freud nu au putut descoperi aceste fapte: ei au analizat exclusiv conținutul manifest al visului, adică forma pe care o are la trezire, fațada visului, fără să se preocupe de ideile latente care au dus la formarea lui, idei la care ajungem prin metoda asociațiilor teoretizată tot de Freud.

Acesta merge chiar mai departe și analizează natura deformării visului, care este parțial opera cenzurii și parțial cea a travaliului visului, procesul complex prin care ideile latente sunt transformate în visul propriu-zis. Analiza lui Freud, care tentează construcția integrală și operațională, mai include travaliul visului, alături de judecăți legate de psihologia procesului oniric: procesele primare și secundare, refularea, inconștientul etc.

Iată de ce *Interpretarea viselor* și excursul de metodologie *Despre vis* reprezintă lucrări care marchează o etapă esențială (dar unică) în studiul psihanalizei.

¹ *Idem*, pp. 138-139.

În ciuda importanței analizei visului, atât în cercetarea psihicului abisal, cât și în terapie, acest domeniu privilegiat al psihanalizei nu și-a păstrat atractivitatea pe termen lung, Freud însuși semnalând această mutație în interiorul prestigioasei *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse* [*Revista internațională de psihanaliză*]: „Veți găsi în primele volume o rubrică permanentă *cu privire la interpretarea visului*, cu bogate contribuții la diferitele puncte ale teoriei visului. Dar cu cât trece timpul, aceste contribuții sunt tot mai rare, iar rubrica permanentă sfârșește prin a dispărea...”¹.

În ciuda dezinteresului reclamat pentru teoria visului, domeniul de cercetare este esențial într-o istorie a cunoașterii, iar axioma lui Freud, „Interpretarea viselor este magistrala care duce la cunoașterea înconștientului.“, plasează interpretarea viselor pe poziția de cea mai controversată revoluție a gândirii științifice. Visul este baza comună a vieții sufletești iar sensul ascuns al conduitelor noastre se explică prin rateurile vieții cotidiene.

După Freud, teoria interpretării viselor înseamnă o probă decisivă în judecata capacității unui subiect și definește această probă prin termenul ebraic „schibboleth“, care, în traducere liberă înseamnă capcană de vise, iar adevărații analiști sunt, pentru medicul vienez, doar cei care foloseau acest procedeu.

Despre vis, dar mai ales *Interpretarea viselor* conțin o serie de axiome intrate în uzul general, fapt care a

¹ Sigmund Freud, „Revision der Traumlehre“, in *Neue Folge der Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse*, Internationaler Psychanalytischer Verlag, Wien, 1933, p. 10.

constituit în timp o fascinație pentru Freud, dar a șubrezi în egală măsură eșafodajul științific prin suprautilizare. Visul este util atât pentru analist cât și pentru cel care visează; este paznicul somnului și nu un perturbator; există două tipuri de conținut a visului, conținutul manifest și conținutul latent. Conținutul manifest reprezintă ceea ce subiectul își aduce aminte la trezire. Sub acest material există însă un conținut latent care cauzează producerea visului. Conținutul manifest este rezultatul travaliului oniric, proces ce angrenează emoțiile și pulsunile inconștiente.

Atunci când travaliul oniric eșuează și nu mai transformă conținutul latent în reprezentări acceptabile pentru conștient, avem de-a face cu un coșmar sau cu vise anxioase.

Freud distinge trei tipuri de vise care au la bază diferențierea în funcție de gradul de raționalitate și de veridicitate a conținutului. În prima categorie se situează visele simple sau visele clare, care sunt specifice copiilor și care sunt inspirate de nevoi fiziologice. În cea de-a doua categorie sunt situate visele rezonabile, care au o anumită coerență logică, iar în cea de-a treia categorie sunt visele obscure, incoerente și absurde, care trezesc interesul psihanalizatorilor.¹

Freud declară în *Despre vis* că „În realitate, travaliul visului este primul proces cunoscut dintr-un întreg șir de procese psihice, în special cele din care se deduce apariția

¹ Sigmund Freud, *Despre vis*, ed. cit., pp. 67-68.

simptomelor isterice, a angoaselor, a obsesiilor, a ideilor delirante etc.“.¹

Visele reprezintă „imagarul conștient“, deoarece producerea și dezvoltarea lor excedează controlul voluntar, iar apartenența acestora la imaginație se susține prin două argumente: prin conținutul lor, care vizează fenomene și evenimente ireale, și prin faptul că, deși au origine în experiența anterioară, modul de combinare a secvențelor e inedit, acestea nefiind simple reproduceri a ceea ce s-a întâmplat.

Fără a diferenția visul de delir și de nevroze, Freud le situează într-un continuum, susținând că au trei tipuri de mecanisme formatoare identice.

Primul mecanism este *transformarea ideilor în imagini*. Visul este văzut ca o bandă desenată și comportă o succesiune de imagini. În interpretarea visului se face trecerea de la imagine la idee sau dorință ascunsă. În urma acestui mecanism, Freud a elaborat formula visului:

(ideile onirice + resturi diurne) x travaliu oniric = conținut manifest.

Condensarea este cel de-al doilea mecanism la care se recurge, deoarece conținutul latent e mai numeros decât cel manifest. Cel de-al treilea mecanism este *deplasarea* (deplasarea unei reprezentări sau a unui afect asupra alteia/altuia). În psihanaliză primează studiul elementelor nesemnificative pentru a ajunge la conținutul latent.

¹ *Idem*, p. 65.

Autoreferențial, Sigmund Freud acuză, în volumul de survol biografic, psihologia școlară de a nu fi acordat importanța cuvenită studiului interpretării viselor:

„Psihologia școlară n-a fost capabilă să descopere acest sens al viselor. Nici n-a știut în ce context să-l studieze. Cele câteva explicații pe care s-a încumetat să le dea au fost non-psihologice: n-au făcut decât să reducă visul la niște excitații senzoriale sau la un somn mai mult sau mai puțin profund al diverselor zone ale creierului. Dar suntem îndreptățiți să spunem că o psihologie, care nu știe să explice visul, nu poate fi folosită pentru înțelegerea vieții psihice normale și nu poate pretinde să fie numită știință.”¹

Paradoxal, acuzatorul a devenit în decursul timpului acuzat, iar gradul de științificitate al metodei freudiene a scăzut progresiv până la statutul de *beletristică*. Desigur, scriitura cu o fluentă care contravine frazei bolovănoase a științificilor, capacitatea de a construi imagini de o plasticitate poetică au lucrat și ele în defavoarea omului de știință, iar textele lui Freud au devenit un fel de *schibboleth*.

Lucian Pricop

¹ Sigmund Freud, *Viața mea și psihanaliza*, Editura Excelsior Art, Timișoara, 2001.

Notă asupra ediției

Pentru această nouă traducere în limba română a scrierii lui Sigmund Freud, *Über den Traum* (publicată pentru întâia oară de Verlag von J. F. Bermann, Wiesbaden, 1901), am utilizat ediția din 1945, publicată sub titlul *Die Traumdeutung / Über den Traum*, Fischer Verlag, Frankfurt.

În elaborarea volumului de față, am beneficiat de rezolvările din cele două traduceri precedente, realizate de Nicolae Anghel (Sigmund Freud, *Interpretarea viselor*, Editura Măiastra, București, 1991) și de Daniela Ștefănescu (Sigmund Freud, *Despre vis*, Editura Trei, București, 2011).

Spre deosebire de acestea, vizând o adresabilitate generală, am elaborat note explicative pe care le-am plasat infra-paginal și le-am numerotat autonom pentru fiecare pagină, semnalându-le cu *n.t.* Am păstrat în integralitate notele autorului și le-am așezat tot în subsolul fiecărei pagini corespondente, cu mențiunea (*n.a.*) și numerotându-le consecutiv cu cele care ne aparțin în funcție de poziția în text.

Dacă în ediția I, optasem pentru a traduce titlul prin *Vis și interpretare* (încercând astfel să acoperim sensul multiplu al prepoziției germane *über* = deasupra; despre; peste; prin; citind; asupra etc. Mai aproape de sensul freudian – dar mai departe de bunul simț editorial – ar fi fost *Asupra visului și a interpretării acestuia*) am ales începând cu această ediție să nu riscăm crearea unei confuzii pentru cititori și să folosim titlul consacrat în spațiul românesc: *Despre vis*.

L. P.

DESPRE VIS

I

Într-o vreme, pe care o putem numi preștiințifică, oamenilor nu le era greu să găsească explicații unui vis. Dacă și-l aminteau la trezire, îl considerau o manifestare fie binevoitoare, fie ostilă din partea unor ființe superioare, demonice sau divine.

Odată cu nașterea spiritului științific din științele naturii, toată această mitologie plină de semnificații a fost transpusă în psihologie și, azi, sunt puțini oameni educați care să nu fie de acord că visul este produsul psihic al celui care doarme.

Totodată, după respingerea ipotezei mitologice, a devenit necesară explicarea visului. Condițiile apariției sale, relațiile sale cu viața mentală din starea de veghe, dependența lui de excitațiile venite din exterior să-l influențeze pe cel care doarme, numeroasele specificități ale conținutului său care-l deranjează pe omul treaz și incongruența dintre imaginile lui de reprezentare și afectele legate de ele, în sfârșit caracterul instabil al visului, felul cum gândirea în starea de veghe îl respinge ca un element străin, îl mutilează sau îl șterge din memorie – toate aceste probleme, care de

secole cer rezolvări, n-au găsit până în ziua de azi vreuna satisfăcătoare.

Problema care ne interesează în primul rând, cea a semnificației visului, se prezintă sub două aspecte: în primul rând, se caută semnificația psihică a visului și locul lui în seria proceselor mentale; în al doilea rând, se vrea să se afle dacă visul este interpretabil și dacă fiecare conținut al visului are un „sens“, ca orice alt produs al psihicului.

Luând în considerație starea actuală a evaluării visului, există trei tendințe distincte.

Una dintre ele, care pare să fie un ecou târziu al epocii în care visului i se atribuia o origine supranaturală, își găsește expresie la unii filosofi. Pentru ei, producerea visului ar avea drept bază o stare specială a activității psihice. Aceasta ar fi un fel de înălțare a sufletului la o treaptă superioară. Așa judecă, spre exemplu, Schubert¹: „Prin vis, spiritul se eliberează de obstacolele naturii exterioare, sufletul scapă din lanțurile senzualității“. Fără a merge atât de departe, alți gânditori afirmă că visele sunt, în esență, exerciții psihice, că sunt manifestări ale forțelor psihice pe care starea de veghe le împiedică să se desfășoare liber (în fantasma onirică – Scherner²,

¹ Gotthilf Heinrich von Schubert (1780-1860), fizician și naturalist german, autor al *Die Symbolik des Traumes* [*Simbolismul viselor*], Kunz, Bamberg 1814, din care citează, de altfel, și Freud. (*n.t.*)

² Karl Albert Scherner (1825-1889), filosof și psiholog german, autor al lucrării *Das Leben des Traums* [*Viața visului*], Verlag von Heinrich Schindler, Berlin, 1861, în care susține că lucrarea visului-

Volkelt¹). Fapt este că, în anumite domenii (cel al memoriei), majoritatea observatorilor atribuie vieții onirice o capacitate de funcționare superioară.

Autorii medici care scriu despre vis au, în general, un punct de vedere opus celui al filosofilor. Agenții visului sunt, după medici exclusiv stimulii senzoriali și somatici, care fie ating visătorul din afară, fie devin întâmplător activi în organele sale interne. În acest caz, conținutul visului ar fi, de asemenea, lipsit de sens și la fel de greu de interpretat precum notele scoase la întâmplare pe claviatură de către zece degete nepri-cepute în muzică. Definiția visului este de-a dreptul „un proces somatic, inutil în toate cazurile, psihologic în multe cazuri“ (Binz²). Toate semnele caracteristice ale vieții onirice se explică atunci prin activitatea incoerentă a anumitor grupuri de celule care rămân în stare de veghe în creier, sub imperiul acestor stimuli fiziologici, în timp ce restul organismului este cufundat în somn.

imaginație este artistică și non-utilitară, iar materialul său este alcătuit din stimuli organici somatici care sunt ascunși în viața trează. (n.t.)

¹ Johannes Immanuel Volkelt (1848-1930), filosof german, autor al unei cărți de analiză a semnificației viselor *Die Traumphantasie [Fantezia visului]*, Meyer & Zeller, Stuttgart, 1875. Este frecvent citat de Freud în *Die Traumdeutung*. Volkelt considera că elementele visului sunt legate organic de corpul celui care visează. (n.t.)

² Karl Binz (1832-1913), fizician și farmacist german, cunoscut în special pentru investigațiile asupra proprietăților chininei. (n.t.)

Sentimentul popular, prea puțin influențat de această judecată a științei și puțin riguros cu privire la originile profunde ale visului, rămâne în vechea sa credință. Pentru el, visul are un sens și acest sens ascunde o previziune. Pentru a o elibera din conținutul visului, care este adeseori mult prea confuz și misterios, este necesar să se aplice anumite procedee de interpretare, iar aceste procedee constau, în general, în înlocuirea conținutului visului, așa cum a rămas el în memorie, printr-un alt conținut. Transpunerea se poate face în amănunt, cu ajutorul unui cod stabilit care nu trebuie să varieze. Se poate, de asemenea, înlocui dintr-odată obiectul esențial al visului printr-un alt obiect față de care primul n-ar fi decât simbolul.

Oamenii serioși zâmbesc la aceste copilării: „Visele sunt baloane de săpun“.